

การถอดบทเรียนกระบวนการเรียนรู้การยกระดับขีดความสามารถของผู้ประกอบการ ด้านสมุนไพรสู่ชุมชน

ณภัทร ทิพย์ศรี^{1*} วิเชษฐ ทิพย์ประเสริฐ² จามจรี ฟ้าคำตัน³

Received: March 16, 2025

Revised: May 26, 2025

Accepted: May 30, 2025

บทคัดย่อ

งานวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อศึกษาการถอดบทเรียนกระบวนการเรียนรู้งานวิจัยการยกระดับขีดความสามารถผู้ประกอบการด้านสมุนไพรสู่ชุมชน การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้วิธีการสัมภาษณ์ผู้ประกอบการด้านสมุนไพร จำนวน 30 ราย วิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการวิเคราะห์เชิงเนื้อหาผลการศึกษา พบว่า ผู้ประกอบการสมุนไพรมีประสบการณ์ในการปลูกสมุนไพรและจำหน่ายทั้งแบบสดและแปรรูป เช่น ลูกประคบ ยาหม่อง ยาสมุนไพรไฉ่ชุน เป็นต้น มีเครือข่ายสมุนไพรในชุมชนและปราชญ์สมุนไพร ขณะเดียวกันยังประสบปัญหา ได้แก่ เงินทุนหมุนเวียนไม่เพียงพอ เครื่องจักรในการแปรรูปสมุนไพรล้าสมัย ไม่มีความรู้ตลาดออนไลน์ สินค้ายังไม่เป็นที่รู้จัก ผลิตภัณฑ์ยังไม่ได้การรับรองมาตรฐาน และไม่มีฐานข้อมูลสมุนไพรและปราชญ์สมุนไพร สำหรับแนวทางการพัฒนากระบวนการเรียนรู้การยกระดับขีดความสามารถผู้ประกอบการด้านสมุนไพร ประกอบด้วย การให้องค์ความรู้ และกระบวนการถ่ายทอดเทคโนโลยีการจัดการปลูกสมุนไพร การพัฒนาการแปรรูปสมุนไพรให้มีคุณภาพมาตรฐาน การขอรับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์แปรรูปสมุนไพร การพัฒนาแบรนด์และบรรจุภัณฑ์ให้มีอัตลักษณ์ที่โดดเด่น การเชื่อมโยงทางการตลาดทั้งหน่วยงานภาครัฐ เอกชน และผู้ประกอบการสมุนไพร สร้างช่องทางการจัดจำหน่ายเพื่อให้เข้าถึงผู้บริโภค จัดหาพี่เลี้ยงที่เชี่ยวชาญให้คำปรึกษาแนะนำในการแปรรูปสมุนไพร สร้างเข้าใจในการบริหารจัดการกลุ่มวิสาหกิจ รวมทั้งออกแบบและสร้างฐานข้อมูลสมุนไพร และปราชญ์สมุนไพรในชุมชน

คำสำคัญ: กระบวนการเรียนรู้ การถอดบทเรียน ขีดความสามารถ ผู้ประกอบการด้านสมุนไพร

^{1*} คณะบริหารธุรกิจและศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา เชียงราย

² คณะวิศวกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา เชียงราย

³ กองการศึกษา มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา เชียงราย

* Corresponding author Email: naphat6473@gmail.com

Lessons Learned on the Learning Process of Enhancing Entrepreneurial Competence in Herb to Community

Naphat Thipsri^{1*} Wichet Thipprasert² Jamjuree Facamton³

Abstract

This research aimed to study lessons learned on the learning process of enhancing entrepreneurial competence in herb to community. Employing a qualitative research approach, data were collected through interviews with 30 herbal entrepreneurs and analyzed using content analysis. The findings revealed that the herbal entrepreneurs possessed experience in cultivating herbs and selling them in both fresh and processed forms, such as herbal compresses, balms, and mosquito repellent herbal products. They also had established herbal networks within the community and access to local herbal wisdom. Meanwhile, they encountered challenges including insufficient working capital, outdated machinery for herb processing, a lack of knowledge in online marketing, low product recognition, a lack of product standard certification, and the absence of a database for herbs and local herbal experts. For the development of the learning process to enhance the capabilities of herbal entrepreneurs, the study suggests providing knowledge and technology transfer processes for herb cultivation management, improving the quality and standards of herb processing, supporting the acquisition of product standard certifications for processed herbal products, developing distinctive branding and packaging, establishing marketing linkages with government agencies, the private sector, and other herbal entrepreneurs, creating distribution channels to reach consumers, providing expert mentors to offer advice on herb processing and business management for enterprise groups, and designing and establishing a database of herbs and local herbal experts within the community.

Keywords: Competence, Herb Entrepreneur, Learning Process, Lesson Learned

^{1*} Faculty of Business Administration and Liberal Arts, Rajamangala University of Technology Lanna Chiangrai

² Faculty of Engineering, Rajamangala University of Technology Lanna Chiangrai

³ Education Division, Rajamangala University of Technology Lanna Chiangrai

บทนำ

อุตสาหกรรมการเกษตรถือเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไทยในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจและยกระดับพื้นฐานชีวิตของประชาชนให้เพิ่มขึ้น โดยเฉพาะจังหวัดเชียงราย ซึ่งจัดตั้งในภาคเหนือของประเทศไทยเป็นเมืองเกษตรกรรมที่มีความอุดมสมบูรณ์ในทรัพยากรดิน และน้ำที่อุดมสมบูรณ์ สามารถปลูกพืชที่หลากหลายชนิดได้ ทั้งพืชไร่ พืชสวน และการเลี้ยงสัตว์ เป็นต้น ส่งผลให้เกิดอาชีพ และสร้างรายได้ให้กับผู้ผลิตหรือเกษตรกร ซึ่งเป็นการสร้างเศรษฐกิจฐานรากให้กับชุมชน สังคมในท้องถิ่น (สำนักงานเศรษฐกิจชายแดนและโลจิสติกส์, 2566)

จากแผนพัฒนาจังหวัดเชียงราย (พ.ศ. 2566-2570) มุ่งพัฒนาจังหวัดแบบองค์รวม ครอบคลุมทุกมิติโดยมีเป้าหมายการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ เพื่อสร้างการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจโดยเน้นการส่งเสริมการยกระดับสินค้าเกษตรและสมุนไพรให้เกิดมูลค่าสูง โดยดำรงฐานวัฒนธรรมล้านนาและสมดุลของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ดังนั้นการยกระดับขีดความสามารถการเป็นผู้ประกอบการด้านสมุนไพรจึงเป็นการพัฒนากระบวนการตั้งแต่ต้นน้ำการควบคุมการเพาะปลูก ไปยังกิจกรรมกลางน้ำเป็นการแปรรูปสมุนไพรเพื่อเพิ่มมูลค่าสูงและเตรียมพร้อมสู่มาตรฐานผลิตภัณฑ์ และกิจกรรมปลายน้ำ การสื่อสารการตลาดไปยังตลาดให้เป็นที่รู้จักและกระตุ้นการซื้อของผู้บริโภค (คณะกรรมการบริหารงานจังหวัดแบบบูรณาการจังหวัดเชียงราย, 2564)

อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย โดยส่วนใหญ่มีอาชีพทางการเกษตรที่สร้างอาชีพและรายได้ นำไปสู่คุณภาพชีวิตของกลุ่มเกษตรกร มีพืชผลทางการเกษตรที่สำคัญ เช่น ข้าว พืช ผัก สมุนไพร เป็นต้น ขณะเดียวกันภาครัฐได้กำหนดให้สมุนไพรเป็นหนึ่งในสินค้าเป้าหมายยุทธศาสตร์ที่มีศักยภาพสูง (กระทรวงสาธารณสุข, 2564) แต่การพัฒนาสมุนไพรยังเผชิญกับอุปสรรค เช่น การพัฒนาวัตถุดิบให้ได้มาตรฐาน กระบวนการผลิต การพัฒนาผลิตภัณฑ์ และช่องทางการตลาดที่เข้าถึงกลุ่มผู้บริโภค (กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก, 2563) รวมถึงการเชื่อมโยงองค์ความรู้และปัญญาท้องถิ่นเข้าสู่ระบบการผลิต และการตลาดสมัยใหม่ (สมพร ไกรสิงห์ และคณะ, 2562) ดังนั้น กระบวนการถอดบทเรียนจึงเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนากระบวนการเรียนที่เหมาะสม เน้นกระบวนการมีส่วนร่วมให้ความสำคัญกับประสบการณ์ของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในชุมชนให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และต่อยอดองค์ความรู้ระหว่างชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ (พัฒนา สุขประเสริฐ, 2561) เพื่อนำไปสู่กระบวนการสำคัญที่สร้างมูลค่าสูง สามารถยกระดับของสินค้าและสร้างมูลค่าขยายสู่ตลาดให้มากขึ้น จะช่วยเพิ่มพูนรายได้ให้สังคม ชุมชนในท้องถิ่น เสริมสร้างเศรษฐกิจฐานรากได้เพิ่มขึ้น

ดังนั้น จากที่กล่าวมาข้างต้นผู้วิจัยจึงมีวัตถุประสงค์การศึกษาเพื่อถอดบทเรียนกระบวนการเรียนรู้ยกระดับขีดความสามารถผู้ประกอบการด้านสมุนไพรสู่ชุมชน ตำบลเจริญเมือง อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย ผลที่ได้จากการศึกษาจะนำไปพัฒนาแนวทางกระบวนการเรียนรู้ยกระดับขีดความสามารถผู้ประกอบการด้านสมุนไพรสู่ชุมชน ตำบลเจริญเมือง อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย เพื่อนำไปสู่ความยั่งยืนต่อไป

การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดเกี่ยวกับการถอดบทเรียน (Lesson Learned)

วิจารณ์ พานิช (2556) กล่าวว่า การถอดบทเรียนช่วยให้เกิดการเรียนรู้จากความสำเร็จหรือความผิดพลาดจากการทำงาน กล่าวคือ การถอดบทเรียนจะช่วยให้เราสามารถสกัดบทเรียนออกมาว่าเพราะอะไรหรือเพราะเราทำอย่างไรจึงทำงานสำเร็จ หรือมีปัจจัยอะไรบ้างที่เกี่ยวข้องกับความสำเร็จ เช่นกัน รวมทั้งอาจพัฒนาการปฏิบัติงานให้ดียิ่งขึ้นกว่าเดิม ในขณะที่เดียวกันหากการปฏิบัติงานเกิดความผิดพลาดไม่บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ การถอดบทเรียนจะช่วยให้เราทราบว่าเราพลาดตรงจุดใดพลาดเพราะอะไร และควรปรับปรุงอย่างไร การถอดบทเรียนจึงช่วยให้เราไม่เกิดความผิดพลาดซ้ำซาก และยังช่วยต่อยอดความรู้ที่มีอยู่ในลึกซึ้งหรือกว้างขวางยิ่งขึ้น เช่นเดียวกับกานดา เตชะชั้นหมาก (2565) กล่าวว่า การถอดบทเรียนเป็นวิธีการจัดการความรู้รูปแบบหนึ่ง ที่เน้นการทบทวนประสบการณ์ความรู้จากผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง โดยการแลกเปลี่ยนแสดงความคิดเห็นอย่างมีส่วนร่วมและสร้างสรรค์ แล้วนำมาสังเคราะห์บทเรียนประสบการณ์สู่การพัฒนาวิธีคิดกระบวนการทำงานใหม่อย่างสร้างสรรค์ และนำบทเรียนไปยกระดับการเรียนรู้ต่อยอดออกไปได้อย่างต่อเนื่อง อย่างไรก็ตามการถอดบทเรียน เป็นกระบวนการทบทวน สรุปประสบการณ์ สกัดความรู้จากการทำงานที่มีอยู่ในตัวคนจากผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องด้วยกระบวนการที่หลากหลาย เพื่อสืบค้นความรู้จากการปฏิบัติงานด้วยการแลกเปลี่ยนความรู้ แสดงความคิดเห็นอย่างมีส่วนร่วมแล้วนำมาเขียนรายงานเกิดเป็นองค์ความรู้ที่ชัดเจนพร้อมทั้งบันทึกรายละเอียดการปฏิบัติงานเป็นแนวทางการปรับปรุงการปฏิบัติงานให้บรรลุเป้าหมายและเผยแพร่ต่อไป (นิคม สุวพงษ์, 2565)

การถอดบทเรียนมีความสำคัญหลายประการ ดังนี้

จตุพร วิศิษฐ์โชติอังกูร (2553) กล่าวว่า การถอดบทเรียนเพื่อการทำงานที่มีประสิทธิภาพและเพื่อการบรรลุเป้าหมาย (Achieving Goal) จำเป็นต้องมีการทบทวนกระบวนการทำงาน โดยมีข้อมูลเพื่อการตัดสินใจ ข้อมูลดังกล่าว เรียกว่า “บทเรียน : Lesson Learned” บทเรียนจึงเป็นต้นทุนทางปัญญา (Knowledge Asset) ข้อมูลสำหรับการตัดสินใจในการขับเคลื่อนการทำงานต่อเพื่อให้เกิดความผิดพลาดน้อยที่สุด ลดต้นทุนของการทำงานครั้งใหม่ด้วย

ดังนั้น การทำงานที่ชาญฉลาดจึงจำเป็นต้องใช้ “บทเรียน” มาเป็นข้อมูลสำคัญ ประเด็นของความท้าทายในการได้มาซึ่งบทเรียนเป็นประเด็นสำคัญ เพราะการที่ได้ข้อมูลชุดหนึ่งออกมาจากคนทำงาน เราจะแน่ใจได้อย่างไรว่าชุดข้อมูลที่ได้นั้นเป็น “บทเรียน” ที่ใช่จริงๆ มีพลังต่อการเปลี่ยนแปลงการทำงานได้ “บทเรียนที่มีคุณภาพ” จึงมาจาก “กระบวนการถอดบทเรียนที่มีคุณภาพ” โดยสิ่งที่จะเกิดขึ้นจากการถอดบทเรียน คือ การปรับเปลี่ยนพฤติกรรม ทั้งการปรับวิธีคิด (Conceptualization) และระบบคุณค่า (Values) ที่เกิดจากการเรียนรู้ (Learning) มีความเข้าใจเป็นอย่างดีอันเป็นผลมาจากการดำเนินงาน เป็น การสร้างปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลหรือกลุ่ม พัฒนาระดับอารมณ์ความรู้สึกที่ตระหนักจากภายในให้

กลายเป็นจิตสำนึก (Consciousness) หรือสำนึกร่วม และในที่สุดจะเกิดพฤติกรรมที่มีความยั่งยืนและ
บรรยากาศการทำงานที่ดี

นอกจากนั้น นิคม สุวพงษ์ (2565) ได้สรุปความสำคัญของการถอดบทเรียน ดังนี้

1. การถอดบทเรียนเป็นเป้าหมายสำคัญของการทำงาน คือ เป็นการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมกร
เรียนรู้ ปรับวิธีเรียน เปลี่ยนวิธีคิด เสริมระบบคุณค่าที่เกิดจากการเรียนรู้ ความเข้าใจ อันเป็นผลมาจาก
การดำเนินชีวิต

2. การถอดบทเรียนเป็นการเรียนรู้ การรับรู้ ความเข้าใจ โดยเชื่อมโยงจากสิ่งที่รับรู้กับความรู้เดิม
ของเรา และการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมถือเป็นสิ่งสำคัญของการเรียนรู้

3. การถอดบทเรียนเป็นทั้งแนวคิดและเครื่องมือเพื่อสร้างการเรียนรู้ ซึ่งเป็นวิธีการหนึ่งของการ
จัดการความรู้ โดยเป็นกระบวนการดึงเอาความรู้จากการทำงาน ออกมาใช้เป็นทุนในการทำงาน
เพื่อยกระดับให้ดียิ่งขึ้น

4. การถอดบทเรียนเป็นการสรุปบทเรียนว่าที่ผ่านมาได้เรียนรู้อะไรมีการเปลี่ยนแปลงอะไรเกิดขึ้น
บ้างในระดับบุคคลและระดับองค์กร องค์ความรู้ที่ได้รับจากการดำเนินงานมีอะไรบ้าง สร้างโอกาสและเป็น
เวทีสำหรับการใช้พลังปัญญาและทุนทางสังคมวัฒนธรรมที่มีอยู่

ทั้งนี้ การถอดบทเรียนจึงเป็นทั้งแนวคิดและเครื่องมือเพื่อสร้างการเรียนรู้ซึ่งเป็นวิธีการหนึ่งของ
การจัดการความรู้ โดยเป็นกระบวนการดึงความรู้จากการทำงานที่เป็นวิถีปฏิบัติที่ดีออกมาใช้เป็นทุนใน
การทำงานเพื่อยกระดับให้ดียิ่งขึ้น เป็นการสกัดความรู้ที่เป็นความรู้ที่ฝังลึกอยู่ในตัวคน/องค์กรออกมาเป็น
ความรู้ที่ชัดเจน ที่สามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้อย่างมีพลัง ซึ่งผลที่ได้จากการถอดบทเรียนทำให้ได้
บทเรียนในรูปแบบชุดความรู้ โดยสกัดเอาแต่สิ่งที่สำคัญทำให้ผู้ร่วมกระบวนการได้ปรับวิธีคิด วิธีการ
ทำงานที่สร้างสรรค์และมีคุณภาพยิ่งขึ้น

แนวคิดเกี่ยวกับการวิเคราะห์ SWOT (SWOT Analysis)

การวิเคราะห์ SWOT เป็นหนึ่งในเครื่องมือที่ได้รับความนิยมอย่างแพร่หลายในการวิเคราะห์
ปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก การวิเคราะห์ SWOT เป็นกรอบแนวคิดที่ใช้ประเมินสถานการณ์ เพื่อ
ช่วยในการตัดสินใจและวางแผนกลยุทธ์ต่าง ๆ โดยแบ่งออกเป็น 4 องค์ประกอบ ได้แก่ จุดแข็ง
(Strengths) จุดอ่อน (Weaknesses) โอกาส (Opportunities) และอุปสรรคหรือภัยคุกคาม (Threats)
ทั้งนี้การวิเคราะห์ SWOT มีความสำคัญหลายด้าน ดังนี้ (Hill & Jones, 2012 ; Kotler & Keller, 2016)

1. การตัดสินใจเชิงกลยุทธ์ช่วยให้ผู้บริหารหรือทีมงานสามารถเห็นภาพรวมของสภาพแวดล้อม
ภายในและภายนอกขององค์กรได้ชัดเจนขึ้น ซึ่งจะช่วยในการตัดสินใจที่มีประสิทธิภาพมากขึ้นในการวาง
กลยุทธ์ต่าง ๆ เช่น การตัดสินใจขยายธุรกิจ การเลือกแหล่งตลาดใหม่ หรือการลงทุนในทรัพยากรต่าง ๆ

2. การกำหนดกลยุทธ์ที่เหมาะสม การระบุจุดแข็งช่วยให้องค์กรสามารถใช้ประโยชน์จากจุดแข็ง
เพื่อทำให้แผนกลยุทธ์ประสบความสำเร็จได้มากขึ้น ขณะที่การวิเคราะห์จุดอ่อนช่วยให้ทราบถึงจุดที่ต้อง

พัฒนาเพื่อให้สามารถแข่งขันได้ดีขึ้น ส่วนการระบุดอก และภัยคุกคาม ช่วยให้องค์กรสามารถเตรียมตัวรับมือกับการเปลี่ยนแปลงในตลาดหรือสิ่งแวดล้อมภายนอก

3. การเสริมสร้างความสามารถในการแข่งขัน ช่วยให้องค์กรเข้าใจถึงจุดแข็งที่สามารถสร้างความแตกต่างจากคู่แข่งได้และใช้จุดเหล่านั้นในการแข่งขัน นอกจากนี้ยังช่วยในการหาโอกาสที่สามารถเพิ่มมูลค่าให้กับองค์กรได้ เช่น การพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ การขยายตลาด หรือการปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงของอุตสาหกรรม

4. การประเมินความเสี่ยงและการเตรียมพร้อม ช่วยให้สามารถประเมินภัยคุกคามที่อาจเกิดขึ้น เช่น การเปลี่ยนแปลงของกฎหมาย เศรษฐกิจที่ไม่แน่นอน หรือการมีคู่แข่งใหม่ ซึ่งสามารถทำให้ธุรกิจเตรียมตัวและรับมือกับสถานการณ์ที่อาจเกิดขึ้นได้

5. การสร้างแผนการพัฒนางานองค์กร เมื่อรู้จุดแข็งและจุดอ่อนขององค์กร การวิเคราะห์ SWOT จะช่วยให้สามารถกำหนดแผนการพัฒนางานองค์กรให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและทรัพยากรที่มีอยู่ช่วยให้สามารถใช้จุดแข็งและลดจุดอ่อนที่อาจทำให้เกิดปัญหาต่อการดำเนินงาน

วิธีการวิเคราะห์ SWOT แบ่งออกเป็น 4 ประเด็น ดังนี้

จุดแข็ง (Strengths) ระบุสิ่งที่ทำได้ดี ทรัพยากรที่โดดเด่น ความเชี่ยวชาญ หรือสิ่งที่ทำให้องค์กรหรือบุคคลเหนือกว่าคู่แข่ง เช่น ชื่อเสียงที่ดี เทคโนโลยีที่ทันสมัย หรือทีมงานที่มีความสามารถสูง

จุดอ่อน (Weaknesses) พิจารณาข้อจำกัดหรือสิ่งที่ควรปรับปรุง เช่น การขาดแคลนทรัพยากร บุคลากรที่ยังไม่มีประสบการณ์ หรือระบบการจัดการที่ยังไม่คล่องตัว

โอกาส (Opportunities) วิเคราะห์ปัจจัยภายนอกที่อาจส่งเสริมการเติบโต เช่น แนวโน้มของตลาดใหม่ ความต้องการของลูกค้าที่เพิ่มขึ้น หรือเทคโนโลยีใหม่ที่สามารถนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์

อุปสรรคหรือภัยคุกคาม (Threats) พิจารณาปัจจัยภายนอกที่อาจส่งผลกระทบต่อที่รุนแรงการเปลี่ยนแปลงของนโยบายรัฐ หรือวิกฤตเศรษฐกิจ

จากผลการวิจัยที่ผ่านมาของ วิทยา แก้วเจริญศรี และคณะ (2563) ศึกษาเรื่องความต้องการในการส่งเสริมการปลูกพืชสมุนไพรในระบบอินทรีย์ของเกษตรกร อำเภอพยุหะคีรี จังหวัดนครสวรรค์ พบว่าเกษตรกรมีความต้องการในการส่งเสริมการปลูกพืชสมุนไพรในระบบอินทรีย์อยู่ในระดับปานกลาง สำหรับปัจจัยที่มีผลต่อความต้องการในการส่งเสริมการปลูกพืชสมุนไพรในระบบอินทรีย์ของเกษตรกร ในอำเภอพยุหะคีรี จังหวัดนครสวรรค์ ได้แก่ ประสิทธิภาพการทำเกษตรอินทรีย์และความรู้ของเกษตรกรเกี่ยวกับการทำเกษตรในระบบอินทรีย์ ปัญหาที่สำคัญของเกษตรกรเกี่ยวกับการส่งเสริมการปลูกพืชสมุนไพรในระบบอินทรีย์ คือ 1) การขาดการสนับสนุนในภาคการตลาด โดยเฉพาะการกำหนดราคาและข้อมูลช่องทางการจำหน่ายผลผลิตที่ยังไม่มีความชัดเจน 2) การขาดองค์ความรู้ในการบริหารจัดการเงินทุนเพื่อการผลิตในระบบเกษตรอินทรีย์ และ 3) การขาดสื่อที่มีเนื้อหาในการนำเสนอที่เข้าใจง่ายในการผลิตพืชสมุนไพรในระบบเกษตรอินทรีย์สู่เกษตรกรซึ่งสอดคล้องกับ ประพัศสร บัวเผื่อน และคณะ (2565) ได้ศึกษาภูมิปัญญาและการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพรท้องถิ่น เขาโกรกปลากั้ง จังหวัดกำแพงเพชร พบว่า

มีภูมิปัญญาการใช้ประโยชน์สมุนไพรท้องถิ่น ส่วนที่ใช้ทำยา สรรพคุณ และวิธีการใช้โดยมีหมอยาพื้นบ้านเป็นผู้ที่มีบทบาท แนวทางการจัดการการใช้ประโยชน์พืชสมุนไพรท้องถิ่นอย่างเหมาะสม คือ 1) ส่งเสริมและสนับสนุนการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพรท้องถิ่นอย่างคุ้มค่า 2) การจัดการองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการใช้พืชสมุนไพรโดยการถ่ายทอดองค์ความรู้จากหมอยาพื้นบ้านเพื่อเก็บรวบรวมองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านพืชสมุนไพร เช่นเดียวกับ สุนทรีย์ จินธรรม และคณะ (2567) ศึกษาวิจัยเรื่องแนวทางการอนุรักษ์ภูมิปัญญาการใช้สมุนไพรของชุมชนในตำบลบ้านแก้ง อำเภอเมือง จังหวัดสระแก้ว ผลการวิจัยพบว่า สภาพปัญหาการอนุรักษ์ภูมิปัญญาการใช้สมุนไพรของชุมชน พบปัญหา 4 ด้าน ได้แก่ 1) ปัญหาด้านการปลูกพืชสมุนไพร 2) ปัญหาด้านการใช้ประโยชน์จากสมุนไพร 3) ปัญหาด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์สมุนไพร และ 4) ปัญหาด้านการถ่ายทอดภูมิปัญญาการใช้สมุนไพร สำหรับแนวทางการอนุรักษ์ภูมิปัญญาการใช้สมุนไพรของชุมชนตำบลบ้านแก้ง พบว่า ทุกภาคส่วนควรร่วมมือกันส่งเสริมการปลูกพืชสมุนไพรทั้งในที่สาธารณะของตำบลและที่ดินส่วนตัวของสมาชิกชุมชน อาจทำในรูปแบบเกษตรผสมผสานวนเกษตร ป่าครอบครัว วนาคาร์ตันไม้ วนาคาร์สมุนไพร ปลูกหัวไร่ปลายนา และสวนรอบบ้าน เพื่อเพิ่มพื้นที่สีเขียว ผู้นำควรรวมกลุ่มและร่วมมือกันในการใช้ประโยชน์จากสมุนไพรและเพิ่มช่องทางการจำหน่ายผลิตภัณฑ์สมุนไพร หน่วยงานภาครัฐควรสนับสนุนการพัฒนาผลิตภัณฑ์สมุนไพรให้มีมาตรฐาน ส่งเสริมการถ่ายทอดความรู้ ภูมิปัญญาจากหมอยาพื้นบ้าน ประชาชนท้องถิ่นสู่คนรุ่นปัจจุบัน โดยจัดทำตำรา และจัดทำฐานข้อมูลหมอยาพื้นบ้านและฐานข้อมูลสมุนไพร อย่างไรก็ตาม กานดา เตชะชั้นหมาก (2565) ได้ศึกษาการถอดบทเรียนในกระบวนการจัดการความรู้ สรุปได้ว่า สังคมได้เปลี่ยนผ่านสู่สังคมฐานความรู้ที่ให้ความสำคัญและเน้นว่าอำนาจอยู่ที่ความรู้ซึ่งเป็นส่วนผสมที่กลมกลืนของคุณค่า ความจริง ความเชื่อ ความสามารถ ประสบการณ์ ปรีชาญาณ สัญชาตญาณ รวมถึงคุณพินิจที่บุคคลอาจได้รับมาจากหลายช่องทาง โดยเฉพาะการลงมือปฏิบัติจริง การจัดการความรู้เป็นการสกัดความรู้ที่เป็นความรู้ที่ฝังลึกอยู่ในตัวคนออกมาเป็นความรู้ชัดแจ้งที่เป็นรูปธรรม เผยแพร่ง่าย ทำความเข้าใจง่าย และสามารถนำมาใช้หรือประยุกต์ใช้ประโยชน์ในการปฏิบัติงานได้อย่างมีพลัง การจะสกัดความรู้ที่ฝังลึกอยู่ในตัวคนจำเป็นต้องใช้เทคนิคในการจัดการความรู้ที่ถูกต้องและเหมาะสม ซึ่งกระบวนการถอดบทเรียนที่เป็นทั้งเครื่องมือในการจัดการความรู้และเป้าหมายของการจัดการความรู้ การถอดบทเรียนจากวิธีปฏิบัติที่ดีจะทำให้ผู้เข้าร่วมกระบวนการเกิดการเรียนรู้ร่วมกันทั้งระดับปัจเจกบุคคล กลุ่ม และองค์กร ผ่านการแลกเปลี่ยนมุมมองและประสบการณ์ก่อให้เกิดการปรับวิธีคิด วิธีการทำงานที่สร้างสรรค์ และมีคุณภาพยิ่งขึ้น จนสามารถนำบทเรียนไปยกระดับการเรียนรู้ต่อยอดออกไปได้อย่างต่อเนื่อง

ระเบียบวิธีการวิจัย

1) ประชากรกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ คือ ผู้ประกอบการด้านสมุนไพร ผู้ปลูกสมุนไพรในตำบลเจริญเมือง อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย และตัวแทนจากหน่วยงานภาครัฐ เช่น องค์การปกครอง

ส่วนท้องถิ่น สำนักงานเกษตรอำเภอพาน จังหวัดเชียงราย และผู้ประกอบการสมุนไพร จำนวน 30 ราย ซึ่งเป็นอาสาสมัครที่เข้าร่วมในการให้ข้อมูลและได้จำนวนขนาดตัวอย่างที่เหมาะสมเนื่องจากกลุ่มเป้าหมายให้ข้อมูลจนอิ่มตัวได้ (ประไพพิมพ์ สุวีลินนันท และ ประสพชัย พสุนนท์, 2559) จนทำให้ผู้วิจัยได้ข้อมูลที่เหมาะสม

2) เครื่องมือวิจัย

การศึกษาครั้งนี้ใช้วิธีการศึกษาวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ เครื่องมือวิจัยเป็นแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างในการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยสอบถามจากผู้ประกอบการด้านสมุนไพร ผู้ปลูกสมุนไพรในตำบลเจริญเมือง อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย และหน่วยงานภาครัฐและเอกชน ได้แก่ เกษตรอำเภอ และองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นต้น เพื่อทำการเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับประสบการณ์ องค์ความรู้ ศักยภาพของสมุนไพรในตำบลเจริญเมือง อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย ประกอบด้วย จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคของสมุนไพร รวมถึงแนวทางการพัฒนากระบวนการเรียนรู้การยกระดับขีดความสามารถผู้ประกอบการด้านสมุนไพรสู่ชุมชน ตำบลเจริญเมือง อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย

3) การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสัมภาษณ์ โดยศึกษาเอกสาร บทความ หนังสือ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้เป็นแนวทางการศึกษาค้นคว้าในการสร้างแบบสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษามาสร้างข้อคำถามให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์และกรอบแนวความคิดการวิจัย แล้วนำเสนอผู้ทรงคุณวุฒิที่เกี่ยวข้องกับประเด็นที่ศึกษา ตรวจสอบความเหมาะสม ครบถ้วน ถูกต้องและครอบคลุมเนื้อหาของวิจัยแล้วนำมาปรับปรุงแก้ไขตามที่ได้รับคำแนะนำ หลังจากนั้นจึงนำไปเก็บรวบรวมข้อมูล ขณะเดียวกันการศึกษานี้ได้ทำการตรวจสอบข้อมูลเพื่อยืนยันความน่าเชื่อถือของงานวิจัย ด้วยการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) เพื่อเกิดความถูกต้องของข้อมูลโดยวิธีการที่หลากหลาย เช่น การสัมภาษณ์เชิงลึกประชากรกลุ่มตัวอย่างควบคู่กับการสังเกตภาคสนามจากการศึกษาสถานประกอบการจริง รวมทั้งศึกษาจากเอกสารเกี่ยวกับศักยภาพสมุนไพร และการสัมภาษณ์แบบปลายเปิด เพื่อให้ผู้ถูกสัมภาษณ์ตอบคำถามหรือแสดงความคิดเห็นแบบปลายเปิดเพื่อยืนยันกับข้อมูล

4) การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายและใช้วิธีการวิเคราะห์ SWOT (SWOT Analysis) เพื่อประเมินศักยภาพการดำเนินงานของธุรกิจสมุนไพร หาจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค แล้วทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) เพื่อให้ได้มาซึ่งกระบวนการเรียนรู้และแนวทางการพัฒนากระบวนการเรียนรู้การยกระดับขีดความสามารถผู้ประกอบการด้านสมุนไพร

ผลการวิจัย

จากการศึกษากระบวนการเรียนรู้ของผู้ประกอบการด้านสมุนไพรสู่ชุมชน ตำบลเจริญเมือง อำเภอพาน จังหวัดเชียงรายด้วยการสัมภาษณ์และประชุมกลุ่มย่อยระหว่างหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน ผู้ปลูกสมุนไพร และผู้ประกอบการสมุนไพร เพื่อทราบศักยภาพการบริหารจัดการสมุนไพรและได้ทำการวิเคราะห์สถานการณ์ปัจจุบันหรือการวิเคราะห์ SWOT (SWOT Analysis) เพื่อนำไปสู่การถอดบทเรียนกระบวนการเรียนรู้ของผู้ประกอบการด้านสมุนไพรสู่ชุมชน ตำบลเจริญเมือง อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย สามารถสรุปได้ ดังนี้

ตารางที่ 1 แสดงการวิเคราะห์สถานการณ์ (SWOT Analysis)

จุดแข็ง	จุดอ่อน
1. เกษตรกรมีประสบการณ์ในการปลูกสมุนไพรปลูกด้วยธรรมชาติตามภูมิปัญญาท้องถิ่น	1. เกษตรกรส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุส่งผลให้มีการขาดทักษะการบริหารจัดการและการวางแผนระยะยาว
2. กลุ่มผู้ปลูกให้ความสำคัญกับการสร้างความสามัคคีในการทำงานร่วมกันเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อการเพาะปลูกและการพัฒนาทรัพยากรในท้องถิ่น	2. ขาดการปรับตัวต่อเทคโนโลยีใหม่ ทำให้ไม่สามารถใช้เครื่องมือและนวัตกรรมสมัยใหม่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ
3. กลุ่มผู้ปลูกทำการปลูกสมุนไพรที่เน้นการดูแลรักษาคุณภาพของดินและน้ำอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้พืชสมุนไพรเติบโตอย่างแข็งแรงและมีคุณภาพ	3. กลุ่มผู้ปลูกยังขาดแหล่งเงินทุนที่เพียงพอส่งผลให้การขยายธุรกิจ รวมถึงการจัดซื้ออุปกรณ์และเครื่องมือที่จำเป็นค่อนข้างได้จำกัด
4. พัฒนาผลิตภัณฑ์และจำหน่ายเองโดยไม่ผ่านพ่อค้าคนกลาง เช่น ลูกประคบ ยาหม่อง ยาสมุนไพรไฉ่ชุน เป็นต้น	4. ไม่มีความรู้ด้านการตลาดออนไลน์ขาดทักษะในการประชาสัมพันธ์และการจำหน่ายผลิตภัณฑ์
5. เกษตรกรมีการปลูกสมุนไพรปลอดสารเคมีและมีกระบวนการผลิตที่ดีโดยการใช้น้ำสะอาด	5. มีแหล่งพื้นที่สำหรับการปลูกสมุนไพรที่จำกัด
6. กลุ่มผู้ปลูกมีเครือข่ายสมุนไพรในชุมชน เช่น เกษตรอำเภอและผู้ประกอบการสมุนไพรที่เข้มแข็งเป็นที่เลื่อมใส	6. ผลิตภัณฑ์ยังไม่ได้รับการรับรองมาตรฐาน
7. วัตถุประสงค์หลักในการแปรรูปสมุนไพรหาได้ง่ายในท้องถิ่นและปลูกเอง	7. ขาดเทคโนโลยีและเครื่องมือที่ช่วยในการผลิต เช่น เครื่องหั่น เครื่องอบ เป็นต้น
8. มีพี่เลี้ยงและผู้เชี่ยวชาญในการให้คำแนะนำปรึกษาในการปลูกและแปรรูปสมุนไพร	8. ผลิตภัณฑ์ยังไม่ได้มาตรฐานยังไม่โดดเด่นและไม่ค่อยน่าสนใจ
	9. ช่องทางการจัดจำหน่ายมีน้อย ยังไม่ค่อยเป็นที่รู้จัก
	10. งบประมาณเงินทุนยังมีน้อย ไม่เพียงพอต่อการบริหารจัดการ

ตารางที่ 1 แสดงการวิเคราะห์สถานการณ์ (SWOT Analysis) (ต่อ)

จุดแข็ง	จุดอ่อน
9. มีการพัฒนาผลิตภัณฑ์อย่างต่อเนื่องโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น	11. ขาดการประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารให้เป็นที่รู้จัก
10. การบริหารจัดการและการขับเคลื่อนได้รับการช่วยเหลือจากองค์การบริหารส่วนตำบลเจริญเมือง	12. การบริหารจัดการกลุ่มยังไม่ค่อยมีประสิทธิภาพเนื่องจากเป็นกลุ่มผู้สูงอายุโดยส่วนใหญ่
11. ปรากฏชุมชนไพรในชุมชนค่อนข้างหลากหลาย	13. ฐานข้อมูลสมุนไพรและปรากฏชุมชนไพรไม่เป็นปัจจุบัน
โอกาส	อุปสรรค
1. ผู้บริโภคให้ความสำคัญกับผลิตภัณฑ์จากธรรมชาติและสมุนไพร เนื่องจากกระแสการรักสุขภาพและการใช้ผลิตภัณฑ์จากธรรมชาติ	1. มีการแข่งขันที่สูงในตลาดสมุนไพร ผู้ผลิตจำเป็นต้องสร้างอัตลักษณ์ให้โดดเด่นกว่าคู่แข่ง
2. การสนับสนุนจากภาครัฐและนโยบายการพัฒนาการเกษตรเพื่อปลูกสมุนไพร และการส่งออกผลิตภัณฑ์สมุนไพร	2. สภาพอากาศและการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศที่ไม่แน่นอน เช่น ฝนตกไม่ตรงตามฤดูกาลอาจทำให้ผลผลิตลดลงส่งผลกระทบต่อปริมาณและคุณภาพของสมุนไพรที่สามารถส่งออกหรือขายได้
3. มีการวิจัยและพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่จากสมุนไพร เช่น ยาแผนโบราณและผลิตภัณฑ์เสริมอาหารซึ่งสามารถเพิ่มมูลค่าให้กับสมุนไพร	3. ผลิตภัณฑ์สมุนไพรได้รับความนิยมอย่างแพร่หลาย แต่ก็ยังมีผู้บริโภคบางกลุ่มที่ไม่มั่นใจในประสิทธิภาพของสมุนไพรเทียบเท่ากับที่ผลิตโดยเทคโนโลยีสมัยใหม่
4. สมุนไพรเป็นผลิตภัณฑ์ที่ให้ความนิยมมารักษาสภาพเป็นภูมิปัญญาของท้องถิ่นที่มีมาแต่โบราณและเป็นผลิตภัณฑ์ธรรมชาติที่ปราศจากสารเคมี	4. ผลิตภัณฑ์ที่ทำจากสมุนไพรค่อนข้างมีคู่แข่งจำนวนมาก
5. ความก้าวหน้าของเทคโนโลยีช่วยให้เกิดการรับรู้ความสำคัญของผลิตภัณฑ์ได้มากขึ้น	5. สมุนไพรเป็นวัตถุดิบธรรมชาติขึ้นอยู่กับสภาพดินฟ้าอากาศส่งผลกระทบต่อคุณภาพของวัตถุดิบ
6. หน่วยงานท้องถิ่น อาทิ องค์การบริหารส่วนตำบลเจริญเมือง มีนโยบายในการขับเคลื่อนสมุนไพรของตำบลซึ่งเป็นโอกาสต่อการพัฒนาผู้ประกอบการสมุนไพรได้มากขึ้น	6. ปัจจุบันปัจจัยทางเศรษฐกิจจะลดตัวทำให้อำนาจซื้อผลิตภัณฑ์ลดลง

ในขณะที่เดียวกันการวิจัยครั้งนี้ได้ดำเนินกิจกรรมการถอดบทเรียนกระบวนการเรียนรู้ของผู้ประกอบการด้านสมุนไพรสู่ชุมชน ตำบลเจริญเมือง อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย ซึ่งพบว่าปัจจัยที่เป็นจุดแข็งและจุดอ่อนมีหลายประการ นอกจากนี้ยังพบปัจจัยที่เป็นโอกาสและอุปสรรคที่ส่งผลกระทบต่อการบริหารจัดการของผู้ประกอบการสมุนไพรด้วยซึ่งจะเห็นได้ว่า ผู้ประกอบการสมุนไพรมีความมุ่งมั่นตั้งใจ ความ

สมานสามัคคีในการทำงานเป็นกลุ่ม พร้อมทั้งจะพัฒนาสมุนไพรให้มีความหลากหลายทั้งสมุนไพรสดและสมุนไพรแปรรูป แต่ยังคงต้องคงความรู้ในการพัฒนาและเทคโนโลยีที่ทันสมัยมาช่วยในการผลิตตั้งแต่กิจกรรมต้นน้ำจนถึงปลายน้ำรวมทั้งการจัดทำฐานข้อมูลสมุนไพรและปราชญ์สมุนไพรหรือหมอเมืองของตำบล แต่อย่างไรก็ตามการขับเคลื่อนสมุนไพรยังได้รับการสนับสนุนส่งเสริมจากองค์การหน่วยงานภาครัฐและเอกชนอย่างต่อเนื่อง ประกอบกับผู้บริโภคให้ความสนใจในสมุนไพรท้องถิ่นเพื่อช่วยบำบัด รักษาสุขภาพเนื่องจากเป็นผลิตภัณฑ์ธรรมชาติไม่ปรุงแต่งสารเคมี และเป็นความเชื่อในการรักษาสุขภาพให้มีสุขภาพดีนั่นเอง ดังนั้น จากการถอดบทเรียนกระบวนการเรียนรู้สมุนไพรจึงทำการหาแนวทางเพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้ เพื่อนำไปสู่การยกระดับขีดความสามารถของผู้ประกอบการสมุนไพร ดังนี้

1. การให้องค์ความรู้และการถ่ายทอดเทคโนโลยีการปลูกสมุนไพรให้มีความเหมาะสม
2. การถ่ายทอดองค์ความรู้การพัฒนาการแปรรูปสมุนไพรให้มีคุณภาพ มาตรฐาน ด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่น
3. การสร้างความเข้าใจและการให้องค์ความรู้กระบวนการรองรับมาตรฐานผลิตภัณฑ์แปรรูปสมุนไพรเพื่อนำไปสู่การยกระดับคุณภาพผลิตภัณฑ์ให้สูงขึ้น
4. การพัฒนาแบรนด์และบรรจุภัณฑ์ให้มีอัตลักษณ์ที่โดดเด่นเพื่อสร้างความน่าสนใจแก่ผู้บริโภค
5. สร้างการเชื่อมโยงทางการตลาดทั้งหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และผู้ประกอบการสมุนไพรเพื่อให้เป็นที่รู้จักและเข้าถึงผู้บริโภค
6. สร้างช่องทางการจัดจำหน่ายทั้งแบบออฟไลน์และออนไลน์เพื่อให้เข้าถึงผู้บริโภคได้มากขึ้น
7. จัดหาพี่เลี้ยงที่เชี่ยวชาญให้คำปรึกษา แนะนำในการพัฒนาแปรรูปสมุนไพรแก่ผู้ประกอบการ
8. สร้างความเข้าใจในการบริหารจัดการกลุ่มวิสาหกิจเพื่อร่วมกันขับเคลื่อนให้ตรงตามวัตถุประสงค์ได้อย่างต่อเนื่อง
9. ออกแบบและสร้างฐานข้อมูลสมุนไพรและปราชญ์สมุนไพรในชุมชนตำบลเจริญเมืองเพื่อเผยแพร่สู่ชุมชนและผู้สนใจ

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ได้ค้นพบจากการถอดบทเรียนเพื่อหาแนวทางเพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้เพื่อนำไปสู่การยกระดับขีดความสามารถของผู้ประกอบการสมุนไพร จึงได้วางแผนร่วมกันกับผู้ประกอบการสมุนไพร และหน่วยงานภาครัฐ เช่น องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นและเกษตรกรอำเภอในการพัฒนาความสามารถของผู้ประกอบการด้านสมุนไพรและผู้ปลูกสมุนไพร โดยได้จัดอบรมการถ่ายทอดองค์ความรู้ นวัตกรรม และเทคโนโลยีการผลิตเพื่อจัดการการปลูกสมุนไพรให้มีความเหมาะสมและมีคุณภาพด้วยระบบเกษตรอัจฉริยะ หรือระบบ AIoT เพื่อจัดการระบบแปลงเกษตร ควบคุม และสั่งงานอัตโนมัติลดต้นทุน เกษตรกรรายย่อยสามารถเข้าถึงได้ และถ่ายทอดองค์ความรู้การแปรรูปสมุนไพรให้มีคุณภาพมาตรฐานและเตรียมพร้อมในการรองรับมาตรฐานผลิตภัณฑ์ รวมทั้งการพัฒนาช่องทางการจัดจำหน่ายด้วยตลาดออนไลน์ผ่านเพจเฟซบุ๊กและหาเครือข่ายเพื่อเชื่อมโยงการตลาด ตลอดจนการสร้างฐานข้อมูล

และปราชญ์สมุนไพรเพื่อสืบสานและอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สำคัญและมีประโยชน์ไว้ไม่ให้สูญหายไปจากชุมชน

ภาพที่ 1 แสดงกิจกรรมการถอดบทเรียนกระบวนการเรียนรู้การยกระดับขีดความสามารถผู้ประกอบการด้านสมุนไพร

สรุปและอภิปรายผล

ผลการศึกษาเกี่ยวกับการถอดบทเรียนกระบวนการเรียนรู้การยกระดับขีดความสามารถผู้ประกอบการด้านสมุนไพรสู่ชุมชน พบว่า ศักยภาพการบริหารจัดการสมุนไพร ตำบลเจริญเมือง อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย ด้วยการวิเคราะห์ปัจจัยที่เป็นจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค สรุปได้ว่า จุดแข็ง พบว่า เกษตรกรมีประสบการณ์ในการปลูกสมุนไพรด้วยธรรมชาติ มีความสามัคคีในหมู่คณะจากการร่วมกลุ่มวิสาหกิจชุมชน โดยส่วนใหญ่มีการปลูกสมุนไพรเพื่อใช้ในครัวเรือน และมีการจำหน่ายทั้งสมุนไพรสดและสมุนไพรแปรรูป เช่น ลูกประคบ ยาหม่อง ยาสมุนไพรไต้ยุง เป็นต้น มีเครือข่ายสมุนไพรใน

ชุมชน มีพี่เลี้ยงสมุนไพรมืออาชีพที่เข้มแข็งในชุมชนให้คำปรึกษาและแนะนำการปลูกและการแปรรูปสมุนไพรมืออาชีพได้รับการช่วยเหลือจากองค์การบริหารส่วนตำบลเจริญเมืองและเกษตรอำเภอพาน นอกจากนี้ยังมีปราชญ์สมุนไพรมืออาชีพหรือหมอเมืองในชุมชนหลายรายที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นสืบทอดกันมาหลายรุ่น สำหรับจุดอ่อน พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุ ขาดทักษะการบริหารจัดการในระยะยาว การปรับตัวต่อเทคโนโลยีใหม่ค่อนข้างยาก เงินทุนหมุนเวียนไม่เพียงพอ เครื่องจักรในการแปรรูปสมุนไพรมืออาชีพ ไม่มีความรู้ตลาดออนไลน์ สินค้ายังไม่เป็นที่รู้จัก ส่วนใหญ่รู้จักเพียงในชุมชนด้วยกัน ผลผลิตยังไม่ได้การรับรองมาตรฐาน และฐานข้อมูลสมุนไพรมืออาชีพและปราชญ์สมุนไพรมืออาชีพไม่มีการอัปเดตข้อมูล ในส่วนของโอกาสพบว่า ปัจจุบันผู้บริโภคให้ความสนใจสมุนไพรมืออาชีพในการรักษาสุขภาพเนื่องจากเป็นผลิตภัณฑ์ที่พัฒนามาจากภูมิปัญญาท้องถิ่นและเป็นผลิตภัณฑ์ธรรมชาติปราศจากสารเคมี ภาครัฐมีนโยบายสนับสนุนการพัฒนาเกษตรสมุนไพรมืออาชีพอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งองค์การบริหารส่วนตำบลเจริญเมืองมีนโยบายในการขับเคลื่อนสมุนไพรมืออาชีพอย่างต่อเนื่อง ขณะเดียวกัน อุปสรรค พบว่า ตลาดสมุนไพรมืออาชีพมีการแข่งขันสูง สมุนไพรมืออาชีพเป็นพืชที่เพาะปลูกขึ้นอยู่กับสภาพดินฟ้าอากาศส่งผลต่อคุณภาพและปริมาณของวัตถุดิบ อย่างไรก็ตามจากที่กล่าวมาการปลูกและการแปรรูปสมุนไพรมืออาชีพโดยส่วนใหญ่เป็นกลุ่มผู้สูงอายุด้วยประสบการณ์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ได้รับการพัฒนารุ่นต่อรุ่น และมีความสามัคคีจากการรวมกลุ่มมุ่งมั่นตั้งใจในการพัฒนาสมุนไพรมืออาชีพแต่ยังมีจุดอ่อนในการดำเนินงานเนื่องจากความก้าวทันต่อเทคโนโลยีด้วยช่วงวัยแต่ด้วยโอกาสจากนโยบายของภาครัฐและการขับเคลื่อนขององค์การภาครัฐ ดังนั้นการพัฒนาการขับเคลื่อนสมุนไพรมืออาชีพจึงจำเป็นต้องได้รับการพัฒนาเพื่อยกระดับขีดความสามารถทางการแข่งขันให้เกิดความยั่งยืนต่อไป ทั้งนี้การถอดบทเรียนสอดคล้องกับผลการศึกษาของ นิคม สุวพงษ์ (2565) กล่าวว่า การถอดบทเรียนเป็นกระบวนการเสริมสร้างการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ซึ่งเป็นการสรุปประสบการณ์ที่ผ่านมา ปัจจัยภายใน ปัจจัยภายนอกที่ส่งผลต่อการดำเนินงานในปัจจุบัน ซึ่งการถอดบทเรียนจึงถือได้ว่าการเรียนรู้ขึ้นและนำไปสู่การพัฒนาในการเปลี่ยนแปลงสู่ทางที่ดีขึ้น ในขณะเดียวกันผลการศึกษายังสอดคล้องกับ กานดา เตชะชั้นหมาก (2565) ได้กล่าวว่า การถอดบทเรียนในกระบวนการจัดการความรู้ สังคมได้เปลี่ยนผ่านสู่สังคมฐานความรู้ที่มีความสำคัญและเน้นว่าอำนาจอยู่ที่ความรู้ซึ่งเป็นส่วนผสมที่กลมกลืนของคุณค่าความจริง ความเชื่อ ความสามารถ ประสบการณ์ ปรัชญาญาณ สัจยชาติญาณ รวมถึงดุลพินิจที่บุคคลอาจได้รับมาจากหลายช่องทางโดยเฉพาะการลงมือปฏิบัติจริง การจัดการความรู้เป็นการสกัดความรู้ที่เป็นความรู้ที่ฝังลึกอยู่ในตัวคนออกมาเป็นความรู้ชัดแจ้งที่เป็นรูปธรรม เผยแพร่ง่าย ทำความเข้าใจง่าย และสามารถนำมาใช้หรือประยุกต์ใช้ประโยชน์ในการปฏิบัติงานได้อย่างมีพลัง ดังนั้น การถอดบทเรียนจากวิธีปฏิบัติที่ดีจะทำให้ผู้เข้าร่วมกระบวนการเกิดการเรียนรู้ร่วมกันทั้งระดับปัจเจกบุคคล กลุ่ม และองค์กร ผ่านการแลกเปลี่ยนมุมมองและประสบการณ์ ก่อให้เกิดการปรับวิถีคิด วิธีการทำงานที่สร้างสรรค์ และมีคุณภาพยิ่งขึ้น จนสามารถนำบทเรียนไปยกระดับการเรียนรู้ต่อยอดออกไปได้อย่างต่อเนื่อง

ในการนี้ จากผลการศึกษาแนวทางการพัฒนากระบวนการเรียนรู้การยกระดับขีดความสามารถผู้ประกอบการด้านสมุนไพรมืออาชีพสู่ชุมชนเพื่อนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน พบว่า การถ่ายทอดองค์ความรู้และ

เทคโนโลยีการปลูกสมุนไพร การแปรรูป การพัฒนาการตลาด การขอรับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์ การสร้างแบรนด์ การสร้างบรรจุภัณฑ์ให้เป็นอัตลักษณ์โดดเด่นเป็นที่จดจำ จัดหาผู้เชี่ยวชาญทางด้านสมุนไพรเป็นพี่เลี้ยงให้คำแนะนำ การบริหารจัดการกลุ่ม และการสร้างฐานข้อมูลสมุนไพรและปราชญ์สมุนไพรให้เป็นปัจจุบัน สอดคล้องกับผลการศึกษาของ สุนิษา กลิ่นขจร (2558) กล่าวว่า การพัฒนาศักยภาพวิสาหกิจชุมชนกลุ่มผลิตภัณฑ์ลูกประคบสมุนไพร จำเป็นต้องวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค และนำมาผลที่ได้มาวางประเด็นยุทธศาสตร์เชิงรุก ด้วยการขยายตลาดในผลิตภัณฑ์เดิม พัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ หาช่องทางการตลาด เชื่อมโยงทางการตลาดกับหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชน การโฆษณา ประชาสัมพันธ์ รวมทั้งการพัฒนาเทคโนโลยีและเครื่องจักรที่ทันสมัยช่วยในการเพาะปลูกและการแปรรูปสมุนไพรเพื่อให้ได้คุณภาพและปริมาณที่เหมาะสม เช่นเดียวกับ น้ำทิพย์ ไต้เต้า และ อติลล่ำ พงศ์ยี่หล้า (2565) กล่าวว่า ความสำเร็จของผู้ประกอบการธุรกิจสมุนไพรไทยภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์และนวัตกรรมผลิตภัณฑ์ขึ้นอยู่กับ ปัจจัยความเป็นผู้ประกอบการ การใช้องค์ความรู้การสร้างสรรคงาน การใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรม รวมทั้งนวัตกรรมผลิตภัณฑ์ใหม่ออกสู่ตลาดอย่างต่อเนื่อง อย่างไรก็ตามแนวทางการจัดการการใช้ประโยชน์จากสมุนไพรอย่างเหมาะสมควรส่งเสริมและสนับสนุนการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพรท้องถิ่นอย่างคุ้มค่า รวมทั้งการจัดการองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการใช้พืชสมุนไพรโดยการถ่ายทอดองค์ความรู้จากหมอยาพื้นบ้านเพื่อเก็บรวบรวมองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านพืชสมุนไพรอย่างต่อเนื่อง โดยเน้นการเชื่อมโยงองค์ความรู้ด้านวิทยาศาสตร์ วิศวกรรมศาสตร์ ภูมิปัญญาท้องถิ่น และการตลาดเพื่อให้สมุนไพรสามารถต่อยอดในเชิงเศรษฐกิจและสุขภาพนำไปสู่การยกระดับขีดความสามารถทางการแข่งขันของสมุนไพรต่อไป

ข้อเสนอแนะ

ผลที่ได้จากการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้การยกระดับขีดความสามารถผู้ประกอบการด้านสมุนไพรสู่ชุมชน ควรนำเป็นข้อมูลในการวางแผน ปรับปรุงพัฒนาปัจจัยกระบวนการเรียนรู้การยกระดับขีดความสามารถผู้ประกอบการด้านสมุนไพรสู่ชุมชน มีการถอดบทเรียนกระบวนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องเพื่อนำไปเป็นแนวทางการพัฒนากระบวนการเรียนรู้การยกระดับขีดความสามารถของผู้ประกอบการด้านสมุนไพรสู่ชุมชนเพื่อนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน

สำหรับการศึกษาครั้งต่อไปควรทำการศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาศักยภาพตัวแบบเชิงธุรกิจ เพื่อขับเคลื่อนเศรษฐกิจของผู้ประกอบการด้านสมุนไพร อำเภอบ้าน จังหวัดเชียงราย เพื่อเป็นการขยายขอบเขตการขับเคลื่อนสมุนไพรให้ครอบคลุมในวงกว้าง รวมทั้งมุ่งพัฒนาการจัดการเชิงกลยุทธ์ของธุรกิจเพื่อขับเคลื่อนเศรษฐกิจของผู้ประกอบการด้านสมุนไพรและนำไปสู่การแข่งขันอย่างยั่งยืน

รายการอ้างอิง

- กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก. (2563). *รายงานผลการดำเนินงานประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2563*. กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข.
- กระทรวงสาธารณสุข. (2564). *แผนแม่บทแห่งชาติว่าด้วยการพัฒนาสมุนไพรไทย ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2560-2565)*. โรงพิมพ์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก.
- กานดา เต๊ะชั้นหมาก. (2565). การถอดบทเรียนในกระบวนการจัดการความรู้. *วารสารวิชาการคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, 13(2), 189-204.
- คณะกรรมการบริหารงานจังหวัดแบบบูรณาการจังหวัดเชียงราย. (2564). *แผนพัฒนาจังหวัดเชียงราย พ.ศ. 2566-2570*. สำนักงานจังหวัดเชียงราย จังหวัดเชียงราย.
- จตุพร วิชาญโชติอังกูร. (2553). *ถอดบทเรียน(นอกกรอบ) เรื่องเล่าวิทยากรถอดบทเรียนผ่านประสบการณ์การทำงาน*. กรุงเทพมหานคร : ชุดโครงการระบบออนไลน์เพื่อการจัดการความรู้ สุขภาวะ.
- นิคม สุวพงษ์. (2565). การถอดบทเรียน : เพื่อเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้. *วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์*, 7(1), 47-60.
- น้ำทิพย์ ไต้เต้า และ อติลล้า พงศ์ยี่หล้า. (2565). ความสำเร็จของผู้ประกอบการธุรกิจสมุนไพรภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์และนวัตกรรมผลิตภัณฑ์. *วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร*, 10(6), 2411-2422.
- ประพัทธ์สร บัวเฟื่อน, นภาลักษณ์ บุญคำเมือง และ ชญานันันท์ ศิริกิจเสถียร. (2565). การศึกษาภูมิปัญญาและการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพรท้องถิ่น เขาโกรงปลาแก้ง จังหวัดกำแพงเพชร. *วารสารทีกุล*, 20(1), 349-363.
- ประไพพิมพ์ สุธีวสินนนท์ และ ประสพชัย พสุนนท์. (2559). กลยุทธ์การเลือกตัวอย่างสำหรับการวิจัยเชิงคุณภาพ. *วารสารปาริชาติ มหาวิทยาลัยทักษิณ*, 29(2), 31-48.
- พัฒนา สุขประเสริฐ. (2561). การถอดบทเรียนชุมชน: แนวคิดและกระบวนการ. *วารสารพัฒนาสังคม*, 20(1), 89-112.
- วิจารณ์ พานิช. (2556). *การสร้างการเรียนรู้สู่ศตวรรษที่ 21*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มูลนิธิสยามกมมาจล.
- วิทยา แก้วเจริญศรี, พุฒิสรรค์ เครือคำ, นครเศ รังควัด และ สายสกุล ฟองมูล. (2563). ความต้องการในการส่งเสริมการปลูกพืชสมุนไพรในระบบอินทรีย์ของเกษตรกรอำเภอพยุหะคีรี จังหวัดนครสวรรค์. *วารสารวิจัยและส่งเสริมวิชาการเกษตร*, 37(3), 39-48.
- สมพร ไกรสิงห์, วิภาพร วรหาญ และ ชุตินา สิ้นชัยวนิช. (2562). การถอดบทเรียนกระบวนการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนสมุนไพร: กรณีศึกษากลุ่มแม่บ้านเกษตรกรบ้านหนองกระทุ่ม จังหวัดนครราชสีมา. *วารสารวิทยาการจัดการ*, 9(2), 115-132.

- สำนักงานเศรษฐกิจชายแดนและโลจิสติกส์. (2566). *แนวทางการพัฒนาสินค้าเกษตรจังหวัดเชียงราย*.
สำนักงานเศรษฐกิจชายแดนและโลจิสติกส์ มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง.
<http://rs.mfu.ac.th/obels/?p=1848>
- สุนทรี จินธรรม, จีรภัทร์ อัฐฐิศิลป์เวท, รัชนีวรรณ จินธรรม และ ประภัสรา ธรรมวัชรางกูร. (2567).
แนวทางการอนุรักษ์ภูมิปัญญาการใช้สมุนไพรของชุมชน ในตำบลบ้านแก้ง อำเภอเมือง จังหวัด
สระแก้ว. *วารสารวไลยอลงกรณ์ปริทัศน์*, 14(1), 183-199.
- สุนิษา กลิ่นขจร. (2558). การพัฒนาศักยภาพวิสาหกิจชุมชนกลุ่มผลิตภัณฑ์ลูกประคบสมุนไพรบ้านเขานา
ใน ตำบลต้นยวน อำเภอพนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี. *วารสารวิชาการ Veridian E-Journal*,
Silpakorn University, 8(2), 2643-2655.
- Hill, C. W. L., & Jones, G. R. (2012). *Strategic Management: An Integrated Approach*
(10th ed.). Cengage Learning.
- Kotler, P., & Keller, K. L. (2016). *Marketing Management* (15th ed.). Pearson Education.